

Шмалій Л.В., к.е.н.
Ількевич М.В., студент
Державний університет телекомунікацій

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглянуто підходи обґрунтування теоретичних та практичних засад процесу забезпечення економічної безпеки підприємств, обґрунтовано фактори, які зумовлюють економічну безпеку підприємства, визначено роль і місце економічної безпеки у системі управління підприємством, ефективної діяльності сучасних підприємств в умовах широкого використання інформаційних технологій.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, управління, ефективна діяльність, система управління підприємством.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання підприємство як відкрита система функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та певною динамікою змін. Таке середовище змушує його швидко адаптуватися до умов, вимагає знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання у ринковій економіці, урахування чинників невизначеності та нестійкості економічного середовища. Наявні реальні якісні і кількісні зміни зовнішніх і внутрішніх умов діяльності підприємств створюють певні загрози їхньому господарюванню та розвитку, оскільки підприємство поєднує певну кількість технологій, засобів і предметів праці та працівників, пов'язаних структурно і функціонально.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти теоретичних та практичних положень щодо проблем ідентифікації та визначення напрямів формування економічної безпеки підприємств знаходимо в публікаціях таких відомих вчених, як І. Ансоф, Н. Ботвина, Т. Гладченко, О. Гривківська, І. Зеліско, Г. Козаченко, Д. Никифорчук, В. Пономарьов, П. Стецюк, І. Троц, Л. Шваб, Л. Юрович та інші. Проте, попри вагомий доробок названих вчених сучасні наукові економічні дослідження не дають цілісного уявлення про безпечний розвиток бізнесу, тому існує об'єктивна необхідність глибшого дослідження підходів обґрунтування теоретичних та практичних засад процесу забезпечення економічної безпеки підприємств, обґрунтуванню факторів, які зумовлюють економічну безпеку підприємства, ефективну діяльність сучасних підприємств в умовах широкого використання інформаційних технологій.

Метою статті є розгляд підходів обґрунтування теоретичних та практичних засад процесу забезпечення економічної безпеки підприємств, обґрунтуванню факторів, які зумовлюють економічну безпеку підприємства, визначення місця економічної безпеки у системі управління підприємством, для ефективної діяльності сучасних підприємств в умовах широкого використання інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, проблеми економічної безпеки усіх рівнів (держави, регіону, підприємства) взаємопов'язані. Так, Александров І.О. теж вважає, що рівень економічної безпеки регіонів багато в чому залежить від ступеня економічної безпеки підприємств, розташованих на їхній території. Економічна безпека підприємства – це захищеність його економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз. Основою діяльності як регіону, так і підприємства є їхні економічні інтереси, які не

завжди збігаються. Різностямованість економічних інтересів підприємств та регіонів спричиняє гальмівний ефект у їхньому розвитку. Нормативно-законодавчі підстави у цьому випадку слугують інструментом регулювання економічних інтересів. Економічна безпека підприємства залежить насамперед від економічної безпеки держави, регіону, бо спирається на їхній наявний фінансовий, сировинний та виробничий потенціал, на перспективи розвитку. Значно впливає на економічну безпеку підприємства ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави. Наявність багаторівневої концепції економічної безпеки господарюючих суб'єктів усіх рівнів дасть можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз підприємствам. [1].

Поняття «економічна безпека» пройшло чимало переосмислень у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які зумовлюють процеси управління. Так, вперше термін «економічна безпека» з'явився на Заході у зв'язку із загостренням проблеми обмеженості ресурсів. Розпад колоніальної системи призвів до порушення традиційних зв'язків між постачальниками ресурсів, життєво необхідних індустриальним країнам. Разом з цим концепція економічної безпеки формувалася у тісному діалектичному взаємозв'язку із розвитком концепції взаємозалежності. Концепція взаємозалежності частково характеризує процес інтернаціоналізації світового господарства, а частково — вплив однієї держави на іншу. Саме остання властивість зумовила використання взаємозалежності як раціональної основи політики економічної безпеки. [2].

Отже, за під економічною безпекою підприємства пропонується розуміти стан найефективнішого використання ресурсів підприємства, як міра гармонізації його інтересів у часі та просторі або як стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз та комплексну характеристику результатів діяльності підприємства, одержаних завдяки ефективному використанню його ресурсів, скерованих на досягнення цілей підприємства й убезпечення його діяльності від загроз зовнішнього та внутрішнього середовищ. Запропоноване розуміння економічної безпеки підприємства передбачає тісний зв'язок системи економічної безпеки підприємства із його виробничою функцією. Об'єкт економічної безпеки – стабільний економічний стан і розвиток підприємства в поточному та майбутніх періодах [3].

Принциповою відмінністю запропонованого розуміння економічної безпеки підприємства є визнання неможливості цілком захистити діяльність підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища, оскільки підприємство здійснює свою діяльність у цьому зовнішньому середовищі і поза ним його діяльність неможлива.

Основою формування економічної безпеки підприємства має стати визначення площин зосередження тих чи інших чинників небезпечки.

Серед них:

економічні, зумовлені різними причинами, що перешкоджають підприємству здійснювати відтворнювальні процеси;

продуктові, що виникають внаслідок виробництва неконкурентоспроможного товару;

технічні, пов'язані з використанням застарілих технологій та обладнання, які гальмують процеси їхньої модернізації та оновлення;

інформаційні, спричинені недостатньою кількістю зібраної інформації про зовнішнє середовище, що не забезпечує зворотного зв'язку;

фізичні, зумовлені знищенням обладнання та інших засобів виробництва чи кадрового складу;

правові, що виникають через недосконалість правової бази, а відтак змушують підприємство маневрувати між законами та підзаконними актами;

соціальні – спричинені незадоволенням працівників тими чи іншими аспектами управління: зовнішні – незадоволення людей, що живуть поряд з підприємством, його функціонуванням з власних мотивів (заправки, автостанції, хімічні виробництва тощо);

екологічні, пов'язані із специфічною продукцією, що виготовляється – наявність викидів, відходів, шкідлива технологія тощо. [4].

Аналіз та оцінку економічної безпеки С. Ляшенко пропонує здійснювати за допомогою виділених ним десяти складових: фінансової, ринкової, інтерфенційної, інтелектуальної, кадрової, технологічної, правової, екологічної, інформанційної та силової. У такому трактуванні простежується системність проблемні та логічна завершеність визначення.

Таким чином, визначення економічної безпеки підприємства надають можливість розглядати підприємство як об'єкт економічної безпеки через сукупність функціональних складових або підсистем (фінансової, технологічної, кадрової та ін.). Тобто економічна безпека підприємства розглядається як певна сукупна безпека її окремих складових. [5].

Економічна безпека підприємства, як вважає С.В.Глушенко є собою здатністю підприємства до ефективного функціонування в ситуації ризику. Безпека підприємства розглядається ним набагато ширше – як можливість забезпечення його стійкості у різноманітних (у тому числі й у несприятливих) умовах, що формуються у зовнішньому середовищі не залежно від характеру її впливу на діяльність підприємства, масштабну і характеру внутрішніх змін. Так, економічна безпека підприємства визначена С.В.Глушенко як «захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також як здатність швидко усунути по-різному варіантні погрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності». Такої ж точки зору дотримується й В. Забродський, визначаючи економічну безпеку як «кількісну і якісну характеристику властивостей фірми, що відбиває здатність «самовираження» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози». На думку В.Забродського, економічна безпека фірми визначається сукупністю факторів, що відбивають незалежність, стійкість, можливість зростання, забезпечення економічних інтересів тощо. [6].

Проте при такому підході до визначення сутності економічної безпеки підприємства губиться бачення перспектив його розвитку. Такий підхід до певної міри отожднює поняття економічної безпеки підприємства з поняттям його адаптації, з чим навряд чи можна погодитися при всій наближеності цих термінів.

У рамках підходу до економічної безпеки підприємства як стану, обумовленому впливом зовнішнього середовища, слід виділити ресурсно-функціональний підхід. Автори такого підходу розглядають економічну безпеку підприємства як стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів для запобігання погроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства у поточний час і в майбутньому. За ресурсно-функціональним підходом як основні напрями економічної безпеки підприємства розрізняються сім функціональних складових: фінансова, інтелектуальна і кадрова, технологічна, правова, екологічна, інформанційна і силова. [7].

Ретельне вивчення сутності ресурсно-функціонального підходу до розуміння економічної безпеки підприємства дає можливість відзначити як його основне достоїнство – всеосяжний комплексний характер, оскільки у рамках цього підходу досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан функціональної складової, вивчаються основні процеси, що впливають на забезпечення цієї складової економічної безпеки підприємства; аналізуються розподіл і використання ресурсів підприємства, розглядаються економічні індикатори, що відбивають рівень забезпечення функціональної економічної безпеки і розробляються заходи для забезпечення максимально високого рівня функціональної складової економічної безпеки підприємства.

Крім спроб визначити сутність економічної безпеки підприємства виходячи з визнання впливу (причому негативного) на його діяльність зовнішнього середовища, існують і інші погляди на досліджуване питання. Слід, наприклад, побудовна системи

захисту економічних інтересів підприємства як спосіб забезпечення економічної безпеки підприємства, у якій основна увага приділятиметься питанням боротьби з несумлінною конкуренцією. Проте незрозуміло, зокрема, яким чином, у яких формах і яким способом підприємство може боротися з несумлінною конкуренцією. Не припинюючи значення дійовості заходів підприємства у цій боротьбі остання, на нашу думку, є скоріше прерогативою державних або регіональних органів управління. [8].

Усі наведені підходи до визначення сутності поняття економічної безпеки підприємства, на наш погляд, відрізняються або неповнотою чи невичерпністю та неясністю, що не дає можливості на їхній підставі виявити сутність категорії економічної безпеки підприємства, або ж хибують надто широким підходом, при якому губиться саме бачення суті економічної безпеки підприємства через ототожнення її з поняттям ефективності.

Соловійов А., наприклад, виділяє такі напрями формування цього поняття: правовий, організаційно-управлінський, інформаційно-аналітичний та технічний. Тільки об'єднання у єдиному комплексі правових, економічних та спеціальних знань може забезпечити всеохоплюючий підхід до вирішення проблеми забезпечення безпеки. [9].

Втім, на наш погляд, щоб уникнути цих недоліків визначення терміну “економічна безпека підприємства”, на основі якого належить виділяти її складові та управляти ними, варто виходити з розуміння, що економічна безпека підприємства – це стан ефективного використання його ресурсів та наявних ринкових можливостей. Такий підхід теж не дає змогу запобігти внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечити тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної господарюючим об'єктом місії.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що у статті розглянуто підходи обґрунтування теоретичних та практичних засад процесу забезпечення економічної безпеки підприємств, обґрунтовано фактори, які зумовлюють економічну безпеку підприємства, визначено роль і місце економічної безпеки у системі управління підприємством, ефективної діяльності сучасних підприємств в умовах широкого використання інформаційних технологій. Зокрема, обґрунтовано, що ретельне вивчення сутності ресурсно-функціонального підходу до розуміння економічної безпеки підприємства дає можливість відзначити як його основне достоїнство – всеосяжний комплексний характер, оскільки у рамках цього підходу досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан функціональної складової.

Список використаної літератури

1. Аванесова Н. Е. Державне рулювання процесів забезпечення економічної безпеки підприємств оборонної промисловості України. *Інтелект XXI: наук. екон. журн.* 2017. № 2. С. 43-53.
2. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. Київ: УБС НБУ, 2014. Т. 1. 230 с.
3. Гудзь О. Є. Формування адаптивного механізму фінансової безпеки агроформувань: методологічний вимір. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки.* 2009. № 90. С. 35–46.
4. Паліга Н. Б., Світлична Ю.В. Шляхи запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці промислового підприємства. *Економіка промисловості.* 2011. № 1. С.105-114.
5. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків: Мачулін, 2016. 358 с.
6. Іванюта Т. М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 263 с.

7. Шкода М.С. Активізація інноваційної політики як чинник підвищення конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2016. № 1. С. 23–35.
8. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. Київ: Лібра, 2003. 145с.
9. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2013. 456 с.

REFERENCES

1. Avanesova N. E. (2017) Derzhavne rehulyuvannya protsesiv zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstvam oboronnoyi promyslovosti Ukrayiny [State regulation of the processes of providing economic security to the enterprises of the defense industry of Ukraine]. *Intelligence XXI*, (2), 43-53.
2. Baranovsky O. I. (2014) Filosofiya bezpeky: monohrafiya [Philosophy of safety: monograph]. Kyiv: UBS NBU.
3. Gudz O. Ye. (2009) Formuvannya adaptivnoho mekhanizmu finansovoyi bezpeky ahroformuvan': metodolohichnyy vymir [Formation of Adaptive Mechanism for Financial Safety of Agroformations: Methodological Dimension]. *Kharkov National Technical University of Agriculture: Economic Sciences*, (90), 35–46.
4. Paliga N. B., Svetlichna Yu.V. (2011) Shljakhy zapobighannja zovnishnim ta vnutrishnim zaghrozam ekonomichnij bezpeci promyslovogho pidpryyemstva [Ways of preventing external and internal threats to the economic security of an industrial enterprise]. *Economy of the industry* (1), 105-114.
5. Plyashenko O.V. (2016) Mekhanizmy systemy ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Mechanisms of the system of economic security company: monograph]. Kharkiv: Machulin.
6. Ivanyuta T.M., Zaichychsky A.O. (2009). Ekonomichna bezpeka pidpryyemstv [Economic security of the enterprise]. Kyiv: Center for Educational Literature.
7. SHkoda M.S. (2016) Aktivizatsiya innovatsiynoi politiki yak chinnik pidvischennya konkurentospromojnosti natsionalnoi ekonomiki [Revitalization of innovation policy as a factor of increasing the competitiveness of the national economy]. *Visnik Kiiivskogo natsionalnogo universitetu tehnologiy ta dizaynu. Seriya: Ekonomichni nauki*, (1), 55–63.
8. Kozachenko G.V., Ponomarev VP, Lyashenko O.M. (2003). Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnistj ta mekhanizm zabezpechennja [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of support]. Kyiv: Libra.
9. Krivovozyuk I.V. (2013). Ekonomichna diagnostyka [Economical diagnostics]. Kyiv: ZUL.

ШМАЛИЙ ЛЮДМИЛА ВЛАДИМИРОВНА, ИЛЬКЕВИЧ МАКСИМ ВЛАДИМИРОВИЧ. УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ. В статье рассмотрены подходы обоснование теоретических и практичных основ процесса обеспечения экономичной безопасности предприятий, обоснованно факторы, которые обуславливают экономическую безопасность предприятия, определения роли и месте экономической безопасности в системе управления предприятием, эффективной деятельности современных предприятий в условиях широкого использования информационных технологий.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятий, управления, эффективная деятельность, система управления предприятием.

SHMALIY LYUDMILA., ILKEVICH MAXIM. DEPARTMENT OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE. *The article discusses the approaches to substantiating the theoretical and practical foundations of the process of ensuring the economic security of enterprises, substantiated factors that determine the economic security of an enterprise, determining the role and place of economic security in the enterprise management system, the effective operation of modern enterprises in the context of widespread use of information technologies.*

Key words: *economic security of enterprises, management, effective activity, enterprise management system.*